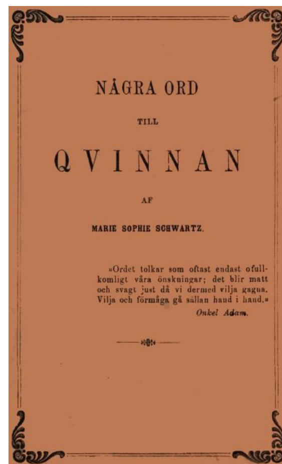

NÅGRA ORD

TILL

QVINNAN

AF

MARIE SOPHE SCHWARTZ.

»Ordet tolkar som oftast endast ofull- komligt våra önskningar; det blir matt och svagt just då vi dermed vilja gagna. Vilja och förmåga gå sällan hand i hand.» *Onkel Adam.*

STOCKHOLM. HOS J. J. FLODIN.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS E. WESTRELL, 1863.

Förord till den elektroniska utgåvan

Verket av **Marie Sophie Schwartz** (1819-1894), som tillhör The British Museum, har scannats av Google Books. Det anpassades och OCR-tolkades för Projekt Runeberg i juli 2015 av Bert H.

Några ord om själsförmögenheterna.

»Är lifvet verkligen så kort och taga högre och vigtigare intressen så vår uppmärksamhet i anspråk att vi icke hafva någon tid öfrig för att lära känna lagarna för vårt själslif?» frågar George Combe i ett af sina arbeten.

Detta spörjsmål tyckes vara fullkomligt riktigt då man betänker huru ofullständig vår kunskap är om den verld som rörer sig inom oss; om de motiver som förmå oss handla.

Försynen som gifvit menniskan en så i allo rikt utrustad själ, har äfven rätt att af henne fordra det hon icke i likhet med djuret skall medvetslöst använda dessa skatter, utan är det hennes pligt att söka införlifva sig med

lagarna för sin själsverksamhet och så använda de inneboende krafterna att hon motsvarar Skaparens stora afsigt med gåfvan af dem.

När den unga Svalan vid vinterns början gör sin första utvandring, förmås hon dertill af en hos henne nedlagd drift; utan att sjelf känna hvarken orsaken som föranleder hennes flygt eller målet för densamma.

Hennes instinkter äro efter hennes ställning afpassade, och hon besitter alldeles icke förmågan attgöra betraktelser öfver sig sjelf eller den verld hvaruti hon lefver.

Helt annorlunda är det med menniskan. *Gud* har förlänat henne en skapande anda, med ett inneboende begär att forska efter orsaker och verkningar, samt derjemte så inrättat den yttre verlden, att den erbjuder ett efter, hennes själsförmögenheter afpassadt och tillräckligt fält för deras verksamhet

»Menniskan är», säger George Combe, »till sin byggnad, sina krafter, känslor och begär, en varelse danad för en förgänglig verld, der slägte följer på slägte och der hennes sträfvan till en högre andlig förädling har afseende på ett andligt fortlefvande i en annan verld. Dessa fakta, böra vi icke förlora ur ögonsigte ty om menniskan gemensamt med djuret eger förmågan att njuta och fröjda sig åt tillfredsställande af sina djuriska drifter, eger hon dock hvad djuret saknar, förmågan att i intellektuelt och moraliskt hänseende utveckla sig, och dessa äro hennes skönaste och ädlaste gåfvor, källorna till hennes renaste fröjder. Till denna fulländning kunna vi likväl icke komma förr än vi känna, de krafter som nära sig inom oss.»

Vår pligt är derföre att söka komma till denna kunskap, och att sedan handla i öfverensstämmelse dermed, så att vi ernå detta mensklighetens skönaste mål.

Det skulle vara allt för vida att här ingå i en detaljerad redogörelse öfver vår själs verksamhet. Vimåtte derföre inskränka oss till de allmännaste grunderna derför.

Liksom kroppen är begåfvad med särskilta delar till bestämda ändamål, så är det äfven med själen. Vi hafva fått ögon att se med, öron att höra med etc., och vi hafva äfven fått olika själsegenskaper för olika ändamål.

Beröfvar man ögat ljuset och sålunda sätter det ur verksamhet, så försvagas dess syn, likaså kan man genom brist på öfning döda en själskraft.

Om vi blott ett ögonblick erinra oss till hvilken oerbörd perfektion i fingrarna en virtuos på piano, eller något annat instrument, kan komma genom ständig öfning, och vi sedan besinna att vår själ äfven genom öfning utvecklar sig, så hafva vi straxt en enkel och praktisk ledning för vårt handlingssätt. För tillämpningen deraf bör det blifva af det högsta intresse att känna de krafter, hvilka vi böra bearbeta.

I allmänhet säga vi: den och den har ett godt hjerta, ett godt förstånd; eller ock, hon är moralisk, egoistisk, etc., utan att vi dervid göra oss klart hvad vi egentligen förstå med dessa begrepp.

Endast några få *lärda* har det varit förbehållet att kunna närmare analysera själslifvet. Det har tyckts som om detta gebit utgjort ett, inom hvilket blott filosofen och den abstrakte tänkaren skulle få träda; och likväl är det för hvarje menniska nödvändigt atti detta afseende icke famla i mörkret, så framt hon vill framkalla någon harmonisk utveckling i sitt inre.

Genom psykologerna Gail, Spurzheim, Combe, Scheve, med flera, hafva vi erhållit en enkel och för en hvar lättfattlig kunskap om vårt själslif.

Doktor Gall säger: »Menniskän, liksom alla andra varelser, är till sitt fysiska och andliga väsende och alla sina handlingar, underkastad den gudomliga naturordningen» och denna sanning är det vi aldrig höra förglömma.

Vi skola nu i all korthet anföra.

1. Menniskosjälen är sammansatt af ett visst antal själsförmögenheter, hvilka, då de äro i sin naturliga utveckling, af menniskan bildar det skönaste, ädlaste och fullkomligaste skapelsen frambragt.

2. Dessa själsförmögenheter äro underkastade samma oundvikliga lagar, som gälla i hela naturen, nemligen att

kunna genom en för dem passande öfning uppodlas, eller ock genom brist deraf gå tillbaka.

Vi kunna, genom att gifva ett träd en fet och närande jordmon, få det att hastigt frodas och växa, genom en allt för mycket fet mark kunna vi få det att så häftigt utveckla sig att det urartar, och genom för mager jord dör det bort utaf brist på näring. Samma lag gäller för själsanlagen.

Vår själ består först af förståndskrafter. Dessa äro indelade i särskilta af hvarandra oberoende tankeförrättningar, hvilka åter kunna sägas vara afdelade itvenne klasser. Den första eller lägsta, hvarigenom vi uppfatta yttre ting och inhemta kännedom om dem; den andra, eller högre, hvarigenom vi tillämpa och resonnera öfver dessa kunskaper. Detta utgör sammanlagt vårt intellektuela lif. Äfven detta lyder under den allmänna gällande regeln att det måste genom öfning stärkas och utvecklas. Då nu de tänkande elementerna äro af uppfattande och reflekterände natur, samt i sig innebära begär efter tillfredsställelse, måste man äfven vid uppodlandet af desamma noga se till att man så vidt möjligt är låter dem erhålla en likstämmig öfning, och icke för ett framstående anlags uppodlande lemnar de andra utan verksamhet.

Hvarje ensidig utveckling af en själsförmögenhet sker på de andras bekostnad. Så t. ex. anlitas vid undervisningen i allmänhet, minnet allt för mycket, och de öfriga tankekrafterna allt för litet. Detta torde äfven förklara, hvarföre godt minne är något som mera vanligt förekommer än hvad man kallar ett godt och klart förstånd. Förståndet odlas i proportion mindre än minnet under skolåren, och resultatet blir, att hvad barn veta, mera är en minnes- än förståndskunskap.

Vidare hafva vi den öfvertygelsen att förståndet skall förmå ega kraft att ensamt leda våra handlingar och styra våra passioner; men den gudomliga makt som skapat allt i naturen så vist och fullkomligt, har insett förståndets vanmakt och derföre gifvit oss*moraliska* själsförmögenheter, hvilka helt och hållet hafva afseende på vårt förhållande till våra medmenniskor.

I vårt inre är således, nedlagt begäret till godhet, rättvisa och aktning, samt äfven för dessa känslor samma lag af njutning och behof som ligger i hvarje själsförmögenhet, nemligen:

Behof af ett göra det goda och rätta, och njutning af att hafva gjort det.

Här skola vi äfven bibehålla för ögonen att den moraliska fulländningen, liksom all perfektion, beror på i hvilken verksamhet dessa förmögenheter komma.

Ganska falskt och naturvidrigt resonnera vi, ifall vi tro att uppodlandet af förståndet ensamt kan föra oss till en *högre moralisk* ståndpunkt För att ernå en sådan, måste vi ovilkorligen rikta vår uppmärksamhet på de för dessa ändamål oss gifna krafterna och se till att dessa genom öfning och vana att verka, ernå en högre utvecklingsgrad.

Menniskans förstånd och moralitet vore henne likväl icke tillräckliga egenskaper för detta lifvet, hon har derföre erhållit andra, som hafva afseende på hennes egna behof, och dervid andra menniskor ingå endast som medel.

Dessa äro förvärfningsbegäret, egenkärleken, fåfänga, tillgifvenhet och flere.

Alla dessa drifter, i sig sjelfva goda och oss gifna till befrämjande af vår lycka och trefnad här i lifvet,kunna genom brist på kunskap om lagarna för deras rätta bruk, genom ouppmärksamhet på den ständiga öfning som erbjudas dem, öfvergå till passioner och leda till *moralisk försämring*.

Hvilken af våra känslor erhålla väl, i det dagliga lifvet, en oupphörligare näring än fåfängan? Vi erkänna det, men vi göra ingenting för att motarbeta de skadliga följderna deraf, och hvarföre? Derföre att vi i vår okunnighet vilja att förståndet ensamt skall förmå tygla våra begär, utan att vi på ett förnuftsenligt sätt söka gifva dem en sund riktning. Tänkte vi i det stället: Denna fåfänga, hvaröfver jag klagar, är i sig sjelf ett godt ooh oss gifven till ett för min tillvaro nyttigt ändamål, ehuru den genom en onaturlig öfverretning urartar till ett ondt; så skulle vi för det första göra oss reda för hvad Skaparen afsett med nedläggandet af en dylik själskraft i vårt inre, och för det andra: söka gifva den en sådan öfning, att den motsvarade sitt ändamål.

Man skall kanske anse det för en paradox att vi vilja påstå det *fåfängan* är oss gifven till ett godt. — Men låtom

oss ett ögonblick dröja vid denna så mycket ondt frammanande egenskap, och vi skola snart finna att det onda härflyter icke ifrån grudanlaget, utan derifrån att vi icke vid dess behandling följt de systematiska reglor, hvarefter allt, såväl i det yttre som inre lifvet, verkar. Genom okunnighet ochliknöjdhet hafva vi framkallat det onda ifrån det ursprungligt goda.

Så t. ex. är fåfängan, eller mera riktigt uttryckt, bifallsbegäret en för menniskan högst väsendtlig egenskap. Det är den som gör den ena menniskan beroende af den andras tanka och omdöme, samt kommer henne att eftersträfva andras gillande, och att lida af deras klander. Utan denna känsla skulle menniskorna icke kunna lefva i ett samhälligt förhållande, emedan en hvar skulle förakta den andras omdöme och aldrig bemöda sig om att vinna aktning af sina likar. Än mera, denna känsla, i förening med de moraliska förmögenheterna, gör att vi söka genom utmärkta och ädla egenskaper tillegna oss verldens beröm, och är den kraft som frammanat stora händelser och stora handlingar. — Den skulle således med ledning af förstånd och moralitet, såsom den i en harmonisk själsutveckling måste vara, utgöra en för lifvet högst väsentlig egenskap, samt i sina följder medföra välsignelse.

Nu åter urartar den till ett af våra svåraste fel, just derföre att vi äro okunniga om karakteren och ändamålet med våra själs förmögen heter.

Det vore fruktlöst om vi företoge oss att vilja förändra begäret efter bifall till likgiltighet för hvad andra tycka och tänka om oss, emedan vi då ville förändra denna själsförmögenhets karakter. Detta vore lika ogörligt som att vilja ändra ett öga till ett öraeller något dylikt. Bifallsbegäret, såsom hvarje annan själskraft, måste verka i den riktning naturen bestämt för densamma.

Vår pligt är icke att förändra, utan att söka lära känna hvarje inneboende kraft, till dess ändamål, karakter ocb bestämmelse, så att vi icke låta någon af dem, genom öfverretning och isolering från de öfriga, öfvergå till passion eller lidelse, och sålunda blir en källa till laster, brott och olyckor.

Utom de anförda själsförmögenheterna har Skaparen gifvit oss sådana som bestämma vår karakter; det vill säga karaktersfasthet, försigtighet, sjelfbeherrskning, med mera, samt andra som gör att menniskan måste sträfva till det fullkomliga.

Hvar och en af dessa förmögenheter har sin bestämmelse för detta lifvet, och det är först när man, lärt känna den som man kan rikta hvarje anlag så, att det icke öfverskrider den för detsamma afsedda verksamheten, eller genom bristande aktivitet försvagar det.

De särskilta själsförmogenheterna hafva visst verkningssätt gemensamt och hvilka derföre benämnas allmänna själsegenskaper. Dessa äro af stor vigt att känna, och äro för hvarje särskilt förmögenhet följande:

1) förmågan att uppfatta allt som kan uppväckt degs art af verksamhet,

2) att dervid allt efter som dess egna verksamhetaf yttre intryck befordras eller motverkas, erfara en känsla af njutning eller lidande.

3) att i följd af dessa olika intryck yttra ett *begär* att närma oss det som är förmögenheten angenämt eller med *afsky* aflägsna oss ifrån det som är densamma oangenämt.

Dessa för dem alla gemensamma egenskaper af *uppfattning*, *känsla* och *sträfvande*, hafva i den vanliga psykologien hittills varit ansedda ensamt utgöra själslifvets hela väsende, ehuru derigenom icke någon enda själsförmögenhet kunnat förklaras eller någon praktisk tillämpning för menniskokännedom af denna kunskap varit möjlig.

Ehuru hvarje menniska är begåfvad med alla de själsförmögenheter som förefinnas i själen, eller hvaraf den består, äro dock dessa hos de särskilta individerna olika utvecklade.

Den mest rådande förmögenheten förbinder sig med dem som äro dernäst utvecklade, och sålunda bildas hvad man kallar *karaktersdrag*. Dervid spelar vanligen den rådande förmögenheten hufvudrolen, och en eller flera af

de öfriga herrskande förmögenheterna modifiera den till form och riktning. Dessutom kan hvar och en väl utvecklad förmögenhet, om den af yttre förhållanden uppväckes till verksamhet, för tillfället antaga rolen af att vara rådande, samt med sig uppväcka och associera andra, till och med den gemensamt verkande.Hos hvarje enskilt person förekomma en eller några få förmögenheter, hvilka antingen genom större utveckling eller *öfning*, beherrska hela menniskan och utgöra grunderna för dess karakter. Med dessa förbinda sig de öfriga allt efter deras utvecklingsgrader. De svagaste komma sällan i verksamhet, emedan de liksom undanträngas af de starkare.

När de rådande förmögenheterna förbinda sig med hvarandra, uppstår deraf den personliga karakteren.

Det är isynnerhet kännedomen af de mest förekommande förbindningar af själsförmögenheter eller de framstående karaktersdragen, som är nödvändig om vi skola kunna rikta dem så att de lemna ett för oss sjelfva och andra lyckligt resultat. Dervid måste vi nogsamt ihågkomma att genom uppfostran och den dermed förknippade öfningen, för hvarje själsegenskap som står under inflytande deraf, uppstår större *färdighet* och *vana*. Vid lika utvecklingsgrad, är likväl en uppöfvad själskraft mycket större efter öfning, än när den lemnas i overksamhet; och af samma orsak försvagas och förtvinar den då den blir utan öfning.

Vilja vi således motarbeta ett fel måste vi bjuda till att det icke af några yttre eller inre orsaker uppeggas till aktivitet, utan så vidt möjligt är lemna det i overksamhet; och så i motsatt förhållande då vi vilja frammana en dygd.

Såsom ett exempel på huru en oupphörlig och ensidig retning på en själsförmögenhet kan leda tillbedröfliga följder, vill jag meddela ett fall som af doktor Andreas Combe anföres:

»En dag inträdde uti en handelsbod ett ungt till utseendet hederligt fruntimmer och handlade några lapprisaker. Hon lemnade en bankonot på 5 pund sterling. Vid närmare undersökning återlemnade köpmannen den, förklarande att han icke kunde emottaga densamma emedan den befanns vara falsk. Fruntimret syntes i högsta grad öfverraskad och upptog en annan sedel af samma värde, den hon räckte honom. Äfven denne var förfalskad.»

»Köpmannen som nu tog för afgjort att den unga qvinnan var ett verktyg för sedelförfalskare lät tillkalla polisen; och då hon på efterfrågan icke kunde redogöra för åtkomsten af dessa sedlar, anställdes efterforskningar.»

»Dervid upplystes att hon i flera år tjent hos ett herrskap på landet och derstädes gjort sig känd för ett utmärkt godt uppförande och stor ärlighet.»

»Hon bekände nu sjelf, att hon något öfver ett år tillbaka hade sett de båda sedlarna ligga i sin herres rum, helt oförvarande kastade ibland en hop gamla papper, hvarest de legat liksom alldeles förgätna. Den ena månaden efter den andra behöllo de sin plats, och hvarje dag såg hon dem der. En lång tid föll det henne icke in att röra dem, men så småningom, vid den förnyade åsyn, uppsteg den önskan att tillegna sig dem, en önskan, som för hvarje dag hon återsågde frestande föremålen, blef allt starkare och starkare, till dess den slutligen intog karakteren af ett häftigt begär, isynnerhet som hon trodde att man aldrig skulle sakna dem.»

»Sedan hon i flera månader emotstått denna önskan, gaf hon vika för det genom daglig retning uppdrifna begäret och förnedrade sig till att begå en stöld.»

»Af fruktan att blifva upptäckt hade hon i början icke vågat göra något bruk af dem, utan begagnade dem först vid ofvannämde tillfälle och med de följder vi omtalat.»

»Hennes herre hade vetat att dessa sedlar varit förfalskade och derföre låtit dem ligga obegagnade.»

»I betraktande», säger Andreas Combe vidare, »huru den stackars flickan blef, genom en längre och ensidig retning på hennes försörjningsbegär, satt i frestelse, finna vi att det uppstod en öfverretning i denna själsförmögenhet som satte den i en så rådande verksamhet att alla hennes öfriga känslor förlamades. Det absorberande begäret förde henne så långt att hon förnekade sin förut allmänt välkända karakter, och sjönk ned till moralisk förnedring.»

Detta beklagansvärda exempel bör bättre än allt annat visa oss, huru vådligt det är att icke med sträng uppmärksamhet följa våra själsförmögenheters utveckling och de retningsmedel som sätta dem i en onaturlig verksamhet, ty deraf uppstår våra olyckor, våra fel och våra lidanden.Vi böra väl ihågkomma att, såsom doktor Scheve säger: »menniskan eger fullkomlig frihet att göra hvad hon vill och förmår, och det är medvetandet af denna frihet hon bär inom sig och hvilken kallas hennes *fria vilja*; men hon kan icke vilja utan motiv och dessa kan hon icke gifva sig utan de ligga i hennes själsanlag och äro beroende af dem.»

Är detta en sanning, då är det af den högsta vigt för mensklighetens förädlande och moraliska framåtskridande att med omsorg studera sig in i sitt eget själslif, för att motsvara skaparens stora plan med hennes tillvaro.

I samma mån hon motsvarar den, blir hon sjelf lycklig. Låtom oss sluta denna ofullständiga uppsats med dessa ord af doktor Scheve:

»Om vi kunde granska de flesta menniskors lif, isynnerhet deras som icke åtnjutit någon bildning, utan framlefvat sitt lif i okunnighet och utan sjelfkännedom, så skulle vi finna, i fall vi kunde kasta an blick i deras innersta, att orsaken till deras förvillelser hufvudsakligen utgått ifrån en fullkomlig obekantskap med sig sjelfva och bristande tanke på ändamålet af deras tillvaro. Med denna erfarenhet skall man snart inse huru nödvändig kunskapen om vårt andliga lif är, och af hvilket väsentligt inflytande en praktisk sedolära skulle blifva för mensklighetens förädling.»

*

Om qvinnans uppfostran.

Qvinnans själsanlag äro så väsendtligen olika mannens, att förnekandet af denna skiljaktighet, vore att bestrida den olika bestämmelse naturen anvisat de båda könen. Hvarje försök af henne att intränga på området af mannens verksamhet måste alltid, och med rätta, betraktas såsom något emot naturen stridande.

Det gifves väl knappt någon förnuftig qvinna, nu för tiden, som icke instämmer i denna Rouaseau’s tanke: »Je ne refusse pas à une femme; mais aux femmes les facultés de l’homme.» Vi böra derföre intressera oss blott för vårt egentliga qvinliga område, hvilket, om icke så omfattande, likväl i sitt slag är fullt ut så vigtigt som mannens; lika omöjligt som det är för honom att kunna uttränga oss derifrån, lika så löjligt vore det af oss att vilja strida med honom om hans välde.

Lemnom derföre hvar och en dess rättigheter, ty i närvarande tid stå ändå mannen och qvinnan vid hvarandras sida såsom tvenne väsenden, hvilka begge ega anspråk på en högre icke blott moralisk utan äfven intellektuel utveckling.

Den snillrika filosof hvars inbillning skapade Julie, utsmyckad med hjertats rikaste och skönaste känslor, ville med det ofvan citerade omdömet endast antydade båda könens olikhet i själsriktning; men alldeles icke att qvinnan är mannen underlägsen.

Verkligheten kommer likväl qvinnan ofta att tro på en medfödd underlägsenhet. Det som framkallar denna öfvertygelse härrör ingalunda af svagare själsgåfvor, utan blott och bart ifrån en bristfällig uppfostran, hvilken gör att hon lemnar lifvets allvar ur sigte, och deraf att hon sjelf tror det en genomgående bildning och utveckling af de intellektuela förmögenheterna utgör en arfvedel, som är ensam mannen förbehållen.

Den brist på verksamhet, samvetsgrannhet och pligtkänsla, som vi icke sällan finna hos vår tids fruntimmer, isynnerhet de gifta, härrör ingalunda hvarken af svaga själsgåfvor, eller af lättsinnighet, utan fast mera af felande medvetande, att de hafva en bestämd kallelse att uppfylla. Utaf en förnuftig och sannt moralisk uppfattning af lifvet beror hela deras framtida tillfredsställelse af detsamma.

Hos båda könen måste man söka gifva karakteren en riktning sådan att den utvecklar de menskliga dygderna, ty af dessa bero det borgerliga och husliga lifvets välgång. Hvad samhället fordrar af mannen, det fordrar

familjelifvet och samhället af qvinnan; och endast derigenom att hon danas till en förståndig och klok mor kan hon uppfostra dugliga söner, hvilka, då de träda ut ur hemmet, medföra dygder, hvilkas frön blifvit nedlagda af ett upplyst och åt sina pligterallbevarligt hängifven mor. Qvinnan är det, som lägger grunden till den moraliska byggnaden i vår själ. Blir denna grund dålig, då måste hela byggnaden äfven blifva svag och bristfällig.

Men uppfostras verkligen våra flickor till detta höga och vigtiga kall? — Är den moraliska och intellektuela handledning, de erhålla, sådan, att den kan hos dem utveckla de dygder och det förstånd, som dertill erfordras?

Om vi ett ögonblick dröja vid den stora olikheten mellan en gosses och en flickas uppfostran, så skola vi äfven finna, att den förres är så ställd, att han alltid måste utveckla sina intellektuela förmögenheter; samt att han redan från barnaåren vet, att han måste uppfylla en bestämd plats i lifvet. Man säger åt honom, redan då han inträder i skolan: »Du måste arbeta, sträfva och anstränga dig, så att du kan fatta lifvets allvar.» — Men till flickan yttrar man intet af allt detta. Man lär henne språk, musik och sådana talanger, hvarigenom hon blir en tjusande prydnad i salongen, en grann leksak i lifvet. Och på en dylik grund stödja nutidens mödrar och guvernanter sin uppfostringsmetod, och efter dessa dåraktiga begrepp fortgår densamma. Om dessa grundsatser endast voro antagna af de högre och rikare klasserna, ginge det väl an, men igenom större delen af medelklassen går samma lumpna moral; till och med inom de förmögnare borgare- och handtverksklasserna har denblifvit införd och hyllad såsom ett mönster, hvarefter deras flickor böra modelleras. Följden häraf är att pligtälskande hustrur, dugliga mödrar och omtänksamma husmödrar, hvilka äro fria ifrån fördomarne och upphöjda öfver dårskaperna i vår nuvarande tid, utgöra en högst liten minoritet. Kunde vi tänka oss en fullkomlig omhvälfning i qvinnans uppfostran, så skulle äfven hennes ställning blifva helt annorlunda.

Alla bemödanden i uppfostran böra hafva till mål en moralisk utveckling och fullkomlighet. Men denna moraliska pånyttfödelse kan endast hafva framgång, om grunden dertill lägges under den första barndomen, genom att hos flickan, likasom hos gossen, inprägla, att hon har en *lika så vigtig bestämmelse som han, den hon med allvar måste uppfylla*.

De flesta qvinnor ega hvarken kärlek eller aktning för sin kallelse, emedan den sällan framstår för dem i sin sanna dager; och genom sin förvända uppfostran äro de oförmögna att handla och tänka med allvar, utan fästa sig endast vid ytan. Deras försvagade ögon hafva aldrig lärt att med beundran och vördnad skåda upp till de pligter och den kallelse, för hvilka de af naturen äro bestämda.

Gossen deremot vet i de flesta fall, ehuru ung han än må vara, att han skall intaga en plats i samhället, den han med nit och kraft måste fylla. Men om vi noga granska lifvet, så skola vi äfven finna, att då en gosse uppfostras utan denna allvarligauppfattning af ändamålet med sitt lif, så skall han, likasom qvinnan, under hvilka lefnadsförhållanden han än må komma, framställa bilden af en ytlig och lättsinnig varelse, hvilken framsläpar ett tanklöst och onyttigt lif. Derföre är det af stor vigt, att man vid bådas uppfostran visar dem, att de hafva gifna pligter att uppfylla och en bestämd verksamhet. Derigenom nedlägges från barndomen ett klart medvetande om att lifvet icke är en kedja af dårskaper och nöjen, utan att hvarje lefvande varelse är af den Högste bestämd till ett gifvet ändamål, och att menniskan, såsom det fullkomligaste och mest tänkande väsende, med kraft bör söka motsvara Guds afsigt med henne; — men att detta alldeles icke sker, i fall den ena hälften af menniskoslägtet förgäter, att äfven den erhållit en dyr oeh helig uppgift att lösa här på jorden.

Må man derföre från flickans tidigare ungdom säga till henne likasom till gossen: »Du skall icke vara blott en vacker prydnad, en tanklös docka, utan du skall en dag få en vigtig bestämmelse att uppfylla. Samhället och lifvet ega lika stora anspråk på dig som på mannen. Se till, att du inom din verkningskrets kan motsvara dessa fordringar, och du blir då en lika nyttig medlem i verlden som han.»

Hvar finnes väl denna hennes verkningskrets, om icke i uppfyllandet af de husliga pligterna och i deras sanna uppfattning såsom maka, mor och uppfostrarinna? Detta är qvinnans kallelse, detta det mål, hvartill honskall gå, och dit bör uppfostran sträfva att föra henne, samt till att om dessa hennes pligter gifva henne ett klart och allvarligt begrepp; ty likasom jorden måste uppodlas, på det att skörden skall blifva god, så måste man äfven i

barnets själ nedlägga fröen till den frukt, som skall mogna i framtiden.

Hela vår närvarande uppfostrings-metod för flickor är sannerligen så ytlig och flyktig, att den på intet sätt motsvarar de anspråk, lifvet har på qvinnan. Om vi blott hålla oss vid skolundervisningen, så finna vi att under några korta år skola flickorna inhemta en sådan mängd af kunskaper, att deraf icke kan väntas något för lifvet lyckligt resultat. Icke underligt då, att häraf uppkomma en mängd ofullkomliga varelser, som har verklig insigt uti ingenting; hvarken i det, som förekommer inom ett hushåll, eller i verlden omkring dem. De blifva hvarken dugliga eller förståndiga. Likväl beror hela deras lif endast och allenast på denna missbildning, som ifrån barndomen uppkommer genom en dylik uppfostran, och derifrån härflyter äfven omöjligheten för dem att uppfylla sin qvinliga kallelse.

Huru är det tänkbart, att hos qvinnan kunna harmoniskt utveckla de menskliga dygderna, utan att man först bildar hennes själ; och så mycket våra flickor nu för tiden än tyckas lära, är det likväl långt ifrån nog, dels derföre att en del deraf är rent afonyttig, dels derföre att deras kunskaper äro alltför ytliga, för att kunna få namn af verklig bildning.

Om man betänker, att redan vid 15 eller 16 år anses flickors uppfostran fulländad, så inser man äfven, huru ofullkomlig deras bildning måste vara. I den ålder då förståndet börjar mogna, då kunskapen får ett verkligt värde och qvinnan genom den kunde erhålla ett uppodladt och skärpt förstånd, just då upp hör hennes undervisning. Få år har den räckt, och nu lemnas den halfmognade själen med sina små skolkunskaper att återsjunka i okunnighet; ty att fortfarande uppodla hvad man kan, kommer sällan i fråga, emedan man kan alltför litet, för att inse nyttan af att utvidga sitt vetande och sitt förstånd. — Just deruti ligger gossens företräde framför flickan, att han såsom yngling under sträng ledning och efter en faststäld regel fortsätter sin undervisning, och deruti ligger grunden till hans större bildning, hans uppöfvade och mera omfattande förstånd, hvilket sätter honom i stånd att få en mera vidt omfattande verldsåsigt. Qvinnan kan icke strida med honom om hans sakkunskaper, hans yrkesstudier; men den allmänna bildningen, som gör menniskan fri från dårskaper och fördomar, som gör, att hon med insigt och duglighet kan uppfylla sina åligganden till samhället, den bör under inga vilkor vägras qvinnan.

Låt oss ett ögonblick dröja vid den åsigt som är allmänt gällande, nemligen: att en flicka vid 16års ålder är lika förståndig som en yngling vid 20. — Är det verkligen så, eller ligger det icke snarare deruti att vi af qvinnan i allmänhet anse oss icke ega anspråk hvarken på kunskaper eller förstånd; emedan det en gång för alla blifvit en vana att icke tänka på det mål hvarför en qvinna bör lefva; eller rättare, man har aldrig fallit på den tanken att qvinnan liksom mannen behöfver uppodla sitt förstånd, bilda sitt hjerta och vidga sina kunskaper, för att kunna uppfatta lifvets allvar.

Det är en allmänt antagen grundsats, att man låter en gosse lära med så mycken omsorg, endast derföre att han med sina kunskaper i en framtid skall kunna förtjena sitt bröd och skaffa sig ett oberoende; och att man undanhåller flickan en dylik bildning, emedan hon deraf har ingen egentlig fördel. Äfven denna åsigt är i högsta grad förderflig, emedan den grundlägger denna passiva väntan på att blifva försörjd genom giftermål, och förvandlat äktenskapet, ifrån en förening knuten af kärlek, till en försörjningsanstalt för lifvet. Vore det icke riktigare om man med flickan liksom med gossen sökte gifva henne sådana kunskaper, att, då hon är i saknad af egentlig förmögenhet, hon med dem kunde skapa sig ett oberoende, hvilket befriade henne ifrån den moraliskt dåliga handlingen att för sin försörjning ingå ett äktenskap, som under sådana förhållanden aldrig kan bringa lycka eller moralisk förädling. Nu deremot kan manfråga: hvad fördel har hon väl af denna halfbildning, denna förvekligade uppfostran, som man nu gifver henne? — Den gör henne endast oförmögen att värdigt motsvara ändamålet med sin tillvaro. Just det ofulländade i qvinnans uppfostran är det, som gör henne så oduglig för sig sjelf och för lifvet.

Hvad gymnasium erbjuder gossen, nemligen en allmän vetenskaplig utbildning eller ett fortsatt inhemtande af sådana kunskaper, som fordras för hans framtida lefnadsbana, och ett utvidgande af hans förståndsgåfvor, — det bör en dylik läroanstalt erbjuda flickorna, der de till sitt adertonde eller tjugonde åt kunna erhålla en fullständig

och sammanhängande undervisning, hvarigenom de verkligen berättigas till predikatet af: *bildade*. Om de intill denna ålder få åtnjuta en regelmässig undervisning, hvilken helt och hållet upptager deras tid utan annat afbrott än det, som bör lemnas för en liktidig huslig uppfostran, då skola de äfven erhålla en bestämd riktning att på egen hand fortsätta utgrenandet af sina kunskaper och framgå på den sanna bildningens och förädlingens bana.

I våra dagar är det rent af omöjligt att tänka sig typen af en äkta qvinna utan självbildning; ty deruti har hon det största skydd emot sitt köns dårskaper och svagheter. Det bästa bevis på sanningen af detta påstående lemnar qvinnornas närvarande tanklöshet och lättsinnighet, en följd af att de ännu ickeernått någon sann bildning eller en känsla af att de äro något annat än vackra dockor i sällskapslifvet.

Och hvad kunna vi väl rättvisligen begära af dessa barn, som träda ur skolan med några betydelselösa och för det moraliska lifvet alldeles värdelösa talenter; utan mognad till förståndet, och utan aning om, att de hafva en högre bestämmelse, till hvilken de med beslutsamhet och allvar böra söka komma. Huru sällan utgår ur denna uppfostran en qvinna, smyckad med de dygder, som utgöra hennes största prydnad och som danar henne till en duglig mor och uppfostrarinna. Nej, obekant med lifvet, med ändamålet af sin egen tillvaro, träder den unga flickan ut i verlden. Bedårad och glädjedrucken af baler och nöjen, sväfvar hon liksom i en dröm. Så förflyter de första åren af hennes ungdom, utan att hjertats känsla, af att hon har pligter som qvinna, uppodlas, eller själen höjes öfver dårskaper och falskt glitter. Tvärtom dödas de förra af en för tidig öfverretning, och den sednare neddrages ifrån all ädlare sträfvan till ett rastlöst jagande att kunna tillfredsställa en lumpen fåfångas alla fordringar. Huru hastigt ila icke några år bort, och scenen måste en gång förändras, när verkligheten kommer och klappar på dörren till detta illusionernas och nöjenas tempel. Huru många i den yra, tanklösa flocken äro då beredda till kamp och strid? — Huru mången är då vuxen att träda ur nöjenas krets för att uppfylla de anspråk lifvet harpå dem? — Hvilken lott än ödet beskär dem, antingen att lefva ogifta eller blifva gifta, så böra de väl utgöra något annat i lifvet än marionetter på nöjenas teatrar.

Följer man uppmärksamt de flesta qvinnors naturliga anlag och lefnadsförhållanden, så skall man äfven finna, att allt är dem gifvet med en verklig bildning; men att utan den allt är dem beröfvadt.

Huru skola de, utan bildning, utan medvetande att Gud gifvit dem det sköna, men vigtiga kallet att uppfostra det uppväxande menniskoslägtet, kunna fylla denna plats. — Vi kunna genom vår känsla gifva prof på hängifvenhet och sjelfuppoffring; men det erfordras ett uppodladt förstånd för att klart uppfatta lifvets allvar och dess pligter.

Säkert vore det nu tid att detta förhållande behjertades och att de som ega förmåga dertill sökte fästa den allmänna uppmärksamheten på detta vigtiga ämne.

*

Några ord om uppfostran.

Låtom oss med några flyktiga ord belysa nyttan af psykologiens tillämpning vid uppfostran.

Dröja vi vid de allmänna naturlagarna för den fysiska verlden, så finna vi att okunnigheten om dem leder till förbrytelse mot dem, och att dylika förbrytelser straffas med ett fysiskt ondt.

Då nu allt i naturen lyder evigt stadfästade och orubbliga lagar, så i vext- som djurriket, så böra vi väl icke antaga att menniskans själ skulle vara det enda som icke lyder under dessa allmänt gällande reglor. Vi äro vana vid att betrakta den såsom något rent immaterielt och derföre hafva vi aldrig rätt klart sökt utreda desa verksamhet.

Granska vi menniskans andliga tillvaro, så återfinna vi hos hvarje individ ett visst antal själsförmögenheter, hvilka äro oberoende af hvarandra. Vidare finna vi att dessa själsförmögenheter verka efter dem egendomliga lagar, utan att någon af dem afviker derifrån.

Den som sysselsatt sig med logik, vet att tanken i alla sina vexlingar likväl går efter en bestämd lag, hvilken aldrig förnekar sig och är fullkomligt systematisk. Så äfven med hvar och en själskraft.Hvarje förmögenhet har

sitt motsvarande retningsmedel i den yttre verlden, som verkar tillfredsställande eller otillfredsställande; oeh förr än vi lärt oss arten af våra andliga krafter, deras utvecklingsgrad och grunderna för deras verksamhet, skola vi aldrig lyckas ernå något tillfredsställande resultat i afseende på uppfostran, och menniskans själsutveckling, utan allt forblifva en gåta.

Det första studium hvarje lärare och uppfostrare derföre bör vinnlägga sig om, är läran om själen.

Man skall fråga: hvartill gagnar denna kunskap?

Den lärer oss: för det första att uppfostra det uppväxande slägtet, icke såsom det nu sker efter godtyckliga principer, utan i öfverensstämmelse med de lagar som ligga till grund för vårt själslif. Om hvarje lärare eller uppfostrare vore bekant med själsförmögenheternas karakter och utvecklingsgrad, skulle deras handledning och de medel de använda blifva helt annorlunda samt resultaterna fullkomligt olika med dem som nu vinnas.

För att göra klart huru maktpåliggande denna kunskap är, skola vi framdraga några exempel, hämtade ur Doktor Scheve: *Zur Naturlekre der mensch-lichen Geistes*,

»En dag,» berättar Doktor Seheve, »besökte mig en fru T., åtföljd af sin lilla dotter. Hon bad att fåtala enskildt med mig for att inhemta några råd rörande barnet som ingaf henne stor oro.»

»Den lilla flickans pannbildning frapperade mig, då jag i förbigående kastade ögonen på henne, och uttrycket i blicken hade något så eget, att man omöjligt kunde se dessa ögon utan att minnas dem.»

»När modren och jag blifvit allena, omtalade hon under tårar att hennes lilla dotter visade de mest oroväckande anlag för osanning. Jag bad henne förklara sig närmare.»

—Är det af fruktan för straff eller för att skaffa andra ledsamhet, som hon talar osannt? frågade jag.

—Nej, då kunde man åtminstone finna något förnuftigt skäl för hennes handlingssätt och äfven ett medel att rätta det; men nu sker det rakt af kärlek till lögnen, svarade fru T. Hon ljuger utan orsak, utan någon antaglig orsak och, utan att ens sjelf låtsa märka att hon talar csannt. Hon kan t. ex. sitta och leka i vår trädgård, och derunder berätta för sköterskan, ja äfven för mig, de vidunderligaste historier, hvaruti hon alltid sjelf spelar hufvudrollen, och då kan hon gråta öfver sina ihopsatta historier, alldeles såsom om det vore sanning. Jag har straffat, till och med agat henne för detta ofog, men det hjelper icke. I går hände det att hon på morgonen, under det hon kläddes, sade åt sköterskan:

— I natt har jag varit hos mormor och der voro många barn och vi lekte och dansade.— Sköterskan sade henne att hon drömt, men då svarade hon med häftighet att det var rena sanningen och alldeles icke någon dröm. Hon blef så ond öfver att sköterskan icke ville tro henne att hon började skrika, Jag föreställde henne huru orätt det var att söka inbilla folk att en dröm var sanning, men det var förgäfves. Hon påstod att sedan alla somnat hade hon klädt på sig och gått till mormor. Hon beskref huru rädd hon varit på vägen dit, huru mörkt det varit på gatan och huru en trasig qvinna förföljt henne.— Då hon oupphörligen fortsatte att narras, blef jag ond och lofvade henne stryk om hon icke genast erkände att alltsammans var en uppgjord historia. Hon vid- blef envist att det var sanning, äfven sedan min mor kommit och sagt henne att det var en dikt. Flickan svarade då: »Mormor narras och det är rätt obeskedligt, för nu får jag stryk.» Den der hårdnackenheten att mitt i ansigtet på min mor drifva ett sådant påstående, gjorde mig så förbittrad, att jag ganska allvarligt agade henne; men jag kunde icke förmå henne medgifva att historien var hopspunnen. Under tårar utropade hon att mormor narrades, men att hon sjelf talade sannmg. Än värre, då hon såsom en tillökning i straffet blef dömd att hela dagen sitta instängd i min mans kabinett, sade hon om aftonen åt sin äldre bror: »Vet du Carl, Eva D. har varit här hela eftermiddagen och sjungit för mig, på det jag icke skullegråta så mycket. Jag lutade mitt hufvud emot Evas bröst och hon tyckta det var mycket, mycket synd om mig. Jag blaf så glad under det Eva sjöng att jag glömde allt som förut gjort mig ledaen.»

»Brödren frågade mig om Eva varit hos systern, och då jag försäkrade att ingen menniska varit inne hos henne, berättade han mig denna nya dikt. Jag började gråta och föreställde henne huru orätt hon gjorde som ständigt

ljög; men då grät hon med, lindade sina armar om min hals och försäkrade mig att hon icke hade ljugit.»

»Det gifs således intet medel hvarigenom jag kan förmå henne att tala sanning, hvarken straff eller böner, I min förtviflan öfver mitt olyckliga barns vanart, har jag vändt mig till Herr Doktorn för att få upplysning om orsaken till denna förvändhet i hennea karakter och råd om huru jag bör behandla henne »

»Med verklig smärta åhörde jag denna mor, som i sin fullkomliga okunnighet om själslifvet agade och straffade sitt barn för en själssjukdom, utgången ifrån en öfverdrifven exaltation i fantasien.' Hade hon egt den svagaste kunskap om själsförrättningarna, hade hon äfven insett att flickan lefde så uteslutande i sin inbillning att hon ej kuftde skilja verkligheten och sina fantasibilder från hvarandra, utan förblandade dem. Jag bad Fru T. föra in sin lilla dotter. Flickans hufvud var af en sällsam form, Hon utmärkte sigför en alldeles abnorm utveckling af fantasi och idealitet, samt en total brist på begreppsförmåga. De resonerande tankeförmögenheteraa voro stora, men uppfattningsförmögenheterna klena. Af en sådan formation måste uppstå en fullkomlig likgiltighet för den yttre verlden, ett ensidigt begär att lefva endast i inbillningen och att så införlifva sig med den, att barnet af bristande intresse och förmåga att uppfatta de yttre tingen skulle förvandlas till en vaken drommerska, i hvars omogna själ inbillning oeh verklighet förblandades så, att hon icke förmådde skilja dem ifrån hvarandra. Öfverlemnad åt sin naturliga riktning, utan en klok ledning, måste hon sluta med att blifva visionär, och fantasien taga så öfverhand att hon måste få namn af icke rätt klok.»

»Detta sökte jag göra tydligt för modren, som med tårar i ögonen lyssnade till mina ord; men hon kunde likväl icke fatta att denna naturliga fallenhet att lefva i inbillningens verld icke skulle kunna rättas genom bestraffning. Hon trodde att fruktan borde afhålla barnet ifrån att drömma, om hon för hvarje gång sådant hände erhöll aga. Agan skulle, enligt modrens tanka, stå bredvid begäret att drömma och fruktan afhålla henne ifrån att fortsätta dermed.»

»Modren resonerade såsom de flesta föräldrar. De tro att vi kunna ändra ett själslyte med samma framgång som vi ändra ett klädesplagg. Huru mycket fördelaktigare om de i stället tänkte; »Det är medsjälsanlagen alldeles såsom med våra kroppsdelar, de äro oss gifna till bestämda ändamål, och lika omöjligt som det är att vi genom stryk kunna förändra en näsa den der sträfvar uppåt, till en motsatt rättning, lika fruktlöst är det att genom något yttre våld tillintetgöra ett själsanlag, eller sätta det ur verksamhet. Det enda vi förmå är att gifva det en riktning, så att det, i förening med andra själsförraögenheter,lemnar det fördelaktigaste resultat för lifvet. Detta är uppfostrans uppgift. För att ernå detta mål, måste vi begagna andra medel än straff.»

»Vi böra först känna hvarje själsförrättning och huru den verkar, samt dess naturliga retningsmedel. För det andra, hvilka förmögenheter som äro de mest framstående hos de barn vi skola uppfostra. När man har ett sådant fall framför sig som det nyssnämnda, är det första man bör göra att sätta någon annan själskraft i sådan verksamhet, att den blir en motvigt för den rådande, eller gifver hufvudanlaget en riktning att dess verksamhet icke blir menlig för individen.»

»Detta sökte jag göra klart för modren, som hade mycket svårt att fatta denna procedyr.»

»Jag undersökte de öfriga själsegenskaperna hos barnet och fann att alla beherrskades af de krafter man måste sätta i verksamhet, bifallssinne och tillgifvenheten. Dessa borde anlitas såsom motvigt för inbillningens uteslutande herravälde.»»Modren bad mig gifva sig ett slags schema, efter hvilket hon borde handleda sin lilla dotter, oeh se här de råd jag lemnade henne:»

»Flickan bör så litet som möjligt öfverlemnas åt ensamheten; hon bör, genom beröring med andra barn, och isynnerhet genom ett ömt och vänligt bemötande, erhålla näring för tillgifvenhetskänslan, så att hennes intresse fixeras på något föremål i verkligheten; sedan bör behofvet af andras beröm få näring och uppmärksamheten riktas på att hon bör vinna aktning af sina medmenniskor. Hennes undervisning bör alldeles icke följa den vanliga gången af lexläsning, som dödar förståndet, medan fantasien under detta intresselösa inpluggande af en hop kunskaper, dem förståndet icke kan fatta, har fritt spelrum; utan den bör bibringas henne under lättfattliga samtal, så att hon sålunda inhemtar en allmän kunskap om sådana saker som rikta hennes fantasi på den yttre

verlden, samt framställer för henne det sköna i naturen. Härigenom väckes hennes ambition och hon lär sig inse kunskapens nödvändighet.»

»Då hennes fantasi vilseleder henne och gör att hon förblandar verkligt passerade händelser med dem hon sett i sin inbillning, bör man varsamt, lugnt och med stort tålamod söka återföra hennes minne till det som händt, och visa henne att det andra var en synvilla inom henne sjelf. Endast sålunda blir det möjligt att gifva hennes själ en sund riktning.»»Detta barn» som stod på gränsen af en art galenskap, blef, genom de ofullkomliga råd jag gaf, — en ganska intelligent qvinna ooh är nu, ehuru ung, en omtyckt tysk skaldinna.»

»Hade hon fortfarande blifvit öfverlemnad åt den började behandlingen, att straffas för det fantasien vilseledde hennes klena uppfattning af den yttre verlden, så hade slutet blifvit att flickan förvandlats till ett slags drömmande fåne.»

Ett annat icke mindre anmärkningsvärdt fall, var en gosse i Paris, som utgjorde sina föräldrars förtviflan emedan han ingenting kunde lära, och om hvilken Doktor Castél meddelar följande:

»Fadren hade för sonen engagerat de skickligaste lärare, men utan att dessa lyckades bibringa honom ens de första elementerna till kunskap. En dag kom fadren upp till mig och begärde att jag skulle fälla ett omdöme öfver gossens hufvud.»

»Hvad som vid första ögonkastet derpå frapperade mig var en abnorm utveckling af organerna för karakterafasthet och egenkärlek. För öfrigt hade han ett ganska godt förstånd» uppfattningsförmögenhaterna bra utvecklade, så att han borde utan svårighet kunna inhemta kunskaper. Detta sade jag fadren, ooh fick då till svar att det förhöll sig alldeles tvärtom. Hans son hade aldrig kunnat lära något.»

»Ett dylikt påstående var så stridande mot alla iakttagelser att jag måste söka förklaringsgrundenannorstädes, och detta var så mycket lättare som gossens öfvervägande egenkärlek och envishet gaf tillkänna en i högsta grad halsstarrig karakter.

»Det är icke af bristande förmåga,» sade jag, »utan af brist på vilja, som han ej lär sig något.»

»Mitt barn, tillade jag, du måste ha föresatt dig att ej vilja lära något?» Gossen rodnade och svarade: »Jag fick stryk när jag skulle lära mig a, b, c, och sedan vill jag icke läsa mera. — Fadren bad mig gifva sig ett råd huru han skulle lyckas öfvervinna gossens oläraktigbet, »ty, sade han, straff hjelper, såsom ni hör af honom sjelf, alldeles icke. Han har fått mycket stryk utan att han derföre på minsta sätt blifvit flitigare.» Jag försäkrade fadren att om han ville att gossen aldrig skulle inhemta något i kunskapsväg, borde han genom straff och aga tvinga honom dertill. »Ni har ju i hans svar till mig den tydligaste ledning att just agan gör honom obenägen.» Jag gaf honom derefter det rådet att alldeles icke genom något våld söka förmå gossen till att läsa, utan låta honom en tid förblifva öfverlemnad åt sig sjslf; men att vid hvarje examen, som hölls i offentliga skolor, föra gossen dit för att bevittna huru andra gossar genom sin flit blifvit prisbelönade, samt sålunda sätta hans ganska stora bifallssinne i rörelse, så att det eggade honom att äfven genom flit utmärka sig, det enda medel jag ansåg kunna bära några frukter, emedan begäret att vinna bifall borde besegra egenkärleken.— Gossens far tackade mig, och jag hörde ej vidare af honom på ett par år. Jag hade redan glömt händelsen, då han en dag besökte mig, för att, såsom han sade, tacka mig för de goda råd jag gifvit — Han berättade nu, att då han första gången fört sin son upp på en examen och denne blifvit vittne till prisutdelningen, hade detta gjort ett så lifligt intryck, att han dagen derpå begärt att få komma in i en skola. Fadren hade då afslagit denna begäran på grund af gossens håglöshet, men bestormades så envist af böner, att han slutligen beviljade sonens begäran, dock med det uttryckliga vilkoret, att om han icke arbetade flitigt, utan åter skulle komma att visa samma lättja som förr, skulle fadren genast taga honom ur skolan och aldrig mera bry sig om att kosta på honom något. Denna hotelse var öfverflödig, ty för gossens sträfvan stod såsom mål att vinna premium i skolan. Ifrån att hafva varit alldeles håglös, arbetade han nu med en passionerad ifver, så att hän vid examen vann första priset för flit i den klass han var.»

»Samma gosse, som gaf intet hopp om sig, då han endast genom straff och aga hölls till arbete, blef, sedan hans ambition blifvit väckt, ett mönster af arbetsamhet.»

Dessa båda exempel har jag anfört såsom bevis uppå huru högst nödvändigt är, att vi äro bekantamed själsförmögen heterna och själslifvet, emedan vi i annat fall icke kunna handleda ungdomen eller i våra bemödanden att ernå en moralisk fullkomlighet komma till ett lyckligt resultat. I ett följande skall jag något närmare belysa lagarna for vårt själslif.

*

Arbetets nödvändighet.

Menniskans inverkan på sina likar, sker på två sätt, antingen genom makt eller genom inflytande. Lagarna äro det språk hvarigenom makten talar, och har endast afseende på våra yttre forhållanden. Inflytandet åter har en mera vidt omfattande karakter, emedan det inverkar på våra känslor, tankar, tycken och vanor, och det är genom detta sednare som qvinnans roll i lifvet är så betydelsefull både i enskilt och sam- hälligt afseende.

Blicka vi uppmärksamt omkring oss skola vi lätt finna att makten endast bestämmer öfver våra handlingar, utan att dess välde sträcker sig till vårt inre. Med maktspråket kunna vi icke inplanta andra känslor eller grundsatser. Emot makten kan menniskan göra motstånd; men emot inflytandet, som tyst och oförmärkt inverkar på henne, kan hon icke skydda sig, utan beherrskas helt och hållet deraf, så att det bestämmer riktningen öfver hennes karakter.

Hvarigenom hemtar sjelfva kristendomen sitt välde öfver vårt inre? Är det genom de bestämda buden? Nej, det är genom det gudomliga inflytandet af dess milda läror, som ifrån barnaåren verka på våra hjertan och förstånd, så att de växa fast i vår öfvertygelseoch grunda denna djupa och orubbliga tro, hvilken sedan utgör vår egentliga styrka här i lifvet.

Af ofvanstående finner man således att de, som genom inflyttande verkar på mensklighetens utveckling hava en stor ansvarighet, och på dem beror det om framåtskridandet till förädling går långsamt.

Det är således qvinnans fördelaktiga eller ofördelaktiga inflytande hvaraf vår högre andliga utveckling beror.

Nå väl, gifs det någon högre utveckling utan *arbete? — Nej.* —

Arbetet, se der den talisman som gör mannen stark och mäktig; den underkraft, varigenom qvinnan befrias från den slapphet, veklighet, ytlighet och det njutningsbegär, som nu förnedrar henne och gör att det inflytande hon utöfvar på det uppväxande slägtet, motverkar dess förbättring i moraliskt och sedligt afseende. Förr än qvinnan, från den högsta till den lägsta, sjelf klart inser, att äfven hon är född för verksamhet, kunna vi ingenting gagneligt hoppas af henne såsom uppfostrarinna.

«Vi äro alla länkar i en stor kedja, och måste söka att uppfylla vår plats i den.» Ingen menniska eger rätt att gå genom lifvet utan att hafva sökt fylla sin bestämmelse. Det är ett förfärligt misstag, då vi tro att hög rang, rikedom och skönhet berättiga qvinnan att framsläpa sina dagar i en gagnlös lättja. Nej, dessaföroträden böra endast vara medel hvarigenom hon lättare kan ernå verklig bildning, utvidga sin praktiska verksamhet och frikostigare utöfva sin menniskokärlek.

Men är detta verkligen fallet? Yi ställa denna samvetsfråga till våra lyckliga medsystrar. — Ty värr måste de, såväl som vi å deras vägnar, besvara den med nej. Och likväl hafva just de svenska qvinnorna ifrån thronen haft de vackraste exempel af sannt qvinliga dygder, verksamhet och huslighet. — Vi hafva haft och vi ega drottningar som i detta fall gifvit oss de bästa föredömen, och ändå har den rika qvinnan qvarstannat på den låga ståndpunkt, som hon i moraliskt afseende innehar. Ingen frågar sig: »Hvad skall jag göra? Hvar är min verkningskrets? utan hvar och en tänker: »Jag är icke någon man och följaktligen eger jag icke heller någon annan verksamhet än att öda bort tiden med promenader, toilette och baler. Och likväl borde eftertanken säga att öfver allt, inom alla samhällsklasser, eger det qvinliga hjertat, den qvinliga handen och den qvinliga anden alltid ett fält hvarest hon kan göra något godt och varp nyttig, blott viljan ej fattas. Olyckan ligger deruti att hjertat är fattigt på känsla,

handen trött och lam, anden irrande och utan intresse för sina höga pligter.

Att qvinnan vaknar till medvetandet af arbetets välsignelse för henne sjelf och hennes likar, ärverkligen nödvändigt, om vi ej vilja att hon skall förvandlas blott och bart till ett slags lyxartikel.

Den rika qvinnan borde så inrätta sitt lif, att hon genom det nyttiga hon verkade fann tillfredsställelse för sitt inre och ledning till andras förädling och lycka. Har hon en gång beträdt verksamhetens bana, skall hon blifva den första att förakta jagten efter dåraktiga tidsfördrif. Hon skall i den sanna bildningens outtömliga visthus finna så mycken näring för sitt förstånd, att hon inser det pligten emot Gud och samhället fordrar att hon skapar sig en passande överensstämmande med hennes qvinliga natur.

Om arbetet är nödvändigt för alla, utgör det för den mindre bemedlade ett tvång; men hvarföre är det så?

Derföre att döttrarna, så länge de ega en far, anse för hans pligt att arbeta för dem, under det de sjelfva sitta och vänta på att blifva gifta, lika godt med hvem, blott han genom arbete kan försörja dem. Slår denna förhoppning felt och de vid fadrens död tvingas att försörja sig genom arbete, anse de detta för en grym olycka.

En förnedring, som skulle försvinna om hvarje qvinna ifrån sin ungdom vore van att arbeta för sig sjelf, att skapa sin egen utkomst, och icke ansåg för en skyldighet af föräldrar och anhöriga att sörja för deras behof.Med arbete mena vi icke denna andamålslösa sysselsättning, som upptager fruntimmernas tid, utan det, hvarigenom de antingen erhålla verklig bildning, eller utkomst. Med få ord en verksamhet som lemnar någon gagnelig frukt efter sig, af oberoende, andlig förkofran eller andras väl.

Qvinnorna skulle icke då betrakta äktenskapet som en *försörjnings-anstalt*, utan for hvad det är, en helig och för lifvet inflytelserik akt, den hon icke får eller bör ingå af verldslig beräkning eller lättsinne.

Den gifta qvinnan skulle icke, om arbetet blefve hennes ära och hennes trefnad, i mannen se en dagsverkare för sina behof. Hon skulle med friska krafter, gladt mod och inre tillfredsställelse arbeta för att underlätta hans omsorger och dela hans bekymmer. Det inflytande en sådan mor utöfv de på sina barn, måste ovillkorligen blifva förädlande och i högsta grad fördelaktigt för deras utveckling, emedan de alltifrån sina tidigaste år lärde sig att känna och förstå arbetets välsignelse; och att *»arbetet är för alla, och utgör allas lycka,»* .

Om arbetsamheten utmärkte de förmögna och sig så kallade bättre fruntimmerna, skulle icke de fattiga med tungt sinne släpa fram sitt lif trätande under oket af en ofta lönlös möda. De sednare skulle icke med afundsamma blickar betrakta de lyckliga som i vällefnad, omgifna af en dåraktig lyx och upptagnaaf idel nöjen, nöta bort sina dagar; och de ansåge ej detta lumpna lefnadssatt som det ideal af lycka hvartill de längtade. Den anda af sann verksamhet, hvilken utmärkte de förmögnas tillvaro, skulle blifva en sporre för de fattiga att arbeta och i fliten se en källa till förkofran och oberoende.

Slutligen: Om dessa qvinnor, hvilka ega en faders hem, en moders omhuldande vård och icke äro underkastade nödens qval, tänkte på att genom omtanka och exempel införa andra begrepp om utvägarna till försörjning för sina fattiga medsystrar, skulle arbetet blifva mera vinstgifvande för de sednare.

Hvarföre förstöra tiden med inlärande af talenter, hvaruti de aldrig vinna någon verklig fulländning? Vore det ej riktigare om medelklassens fruntimmer egnade sin uppmärksamhet åt något af de lättare yrkena, hvarigenom de kunde skapa sig en utkomst, och icke, såsom nu, dömma sig sjelfva och de nödställda till ett själsdödande slafveri under nålen.

Inflytandet af den hopplöshet som ett dylikt arbete, utan utsigt till framtida oberoende, föder, är skadligt, och torde vara en orsak hvarföre vi ega ett så stort antal af Magdalenor. En stor tänkare har sagt: »Frestelsen segrar alltid der fattigdom och hopplöshet gå hand i hand» — och en tysk författarinna yttrar: »I samma ögonblick qvinnan träder ur den förnedrande overksamhet, hvaruti hon nu lefver, skallmannen akta henne högre, och hon skall då tillerkännas det värde hon nu sjelf förnekar.»

Hvar och en vet att det är hustruns duglighet och idoghet, som afgör bondens välstånd. Nå väl, om denna regel gäller ibland allmogen, bör det äfven vara fallet inom de bättre kretsarna; ty en klok och arbetsam qvinna är

familjens bästa skatt; en förståndig och *bildad*, dess största prydnad.